



Yaşam

S a r g u n A . T o n t

Bilim ve Futbol



Geçtiğimiz yıl bir gazetenin spor sayfasında gördüğüm başlık beni epeyce düşündürmüştü: "İtalya'yı Yine Yenemedik". Düşündürdü; çünkü bizim çocukluğumuzda İngiltere ve Almanya bize B Milli Takımlarını çıkarır, üstelik maçları da dört beş gol atarak kazanırlardı. Şimdi futbol devi İtalya'yla berabere kaldık diye üzülmüyoruz! Bu alanda ne kadar ilerlediğimiz, takımımızın dünya 3'üncüsü olmasıyla bütün dünya önünde kanıtlandı.

Her yıl olduğu gibi, geçen yıl da ülkeler, yayınlanan bilimsel makaleler göz önüne alınarak sıraya konuldu. Ama bu kez "Fransa'yı Yine Yenemedik" veya "İngiltere'yi Ezdik Geçtik" kabilinden bir gazete başlığı göremedik. Göremedik çünkü bu şampiyonada ancak 22'nci olabildik. Sonuç elbette genel bir sevinç yarattı. Çünkü daha 5-6 yıl öncesine kadar 40'lı

sıralarda seyrediyorduk. Ama gönül bu; istiyoruz ki, daha da yukarılara tırmanalım. Peki ama neden futbolda bu kadar hızlı bir sıçrama yaparken, yüce Atatürk'ün "Hayatta En Hakiki Mürşit İlimdir" diye 70 yıl önce hedefin ne olacağını göstermesine rağmen bu alanda hâlâ daha ileri noktalarda değiliz?

Futbola bilim arasında ne benzerlik olabilir ki?" diye sorarsanız, bir daha düşünmenizi öneririm. Bir zamanlar Galileo ve Newton gibi dahiler, başkalarının desteğine gerek görmeden büyük keşiflere imza atarlardı; ama bu günlerde gen mühendisliği gibi bilimlerde araştırmalar teknisyen, öğrenci, doçent ve profesörlerden oluşan takımlar tarafından yapılıyor. Burada bölüm başkanlarına veya dekanlara, hatta belki de rektörlere bir antrenör olarak bakmamamız için bir neden yok.

Daha başka benzerlikler de var. Futbolda olduğu gibi, bilim takımları arasında da transfer yapılıyor; Galatasaray, Inter gibi zengin takımlar nasıl istedikleri yıldızları büyük paralar ödeyerek takımlarına katıyorsa, bazı özel üniversiteler de bizim için astronomik sayılacak maaş vererek devlet üniversitelerindeki genç yetenekleri fakültelerine katıyor. Inter veya Liverpool'da top koşturan futbolcularımız gibi, bazı genç bilim yıldızlarımız da Harvard, Yale gibi üniversitelerde bilim yapıyor.

Bilimde maç kazanmak, ancak buluş yapmakla gerçekleşebilir. Ama puan cetveline geçmek istiyorsanız, bu keşfin saygın bir profesyonel dergide yayınlanması gerekir. Derginin yayın yönetmeni, makaleyi 2 veya 3 'hakeme' gönderir. Hakemler bazen "Şu kısım düzeltilirse yayımlanabilir" kabilinden durumu avantaja bırakır; bazen de "Katiyyen basılamaz" kabilinden kırmızı kart gösterebilir. Tıpkı futbolda olduğu gibi, bilimsel maçlarda da hakemlerin yanıltığı olabilir. Birçok dergide reddedilen (kırmızı kart gören) bir makale, pek ünlü olmayan bir dergide kendisine bir ev bulabilir. Yani yazar süper lig değil, ikinci kümede oynamış sayılır. (Tıpkı futbolda olduğu gibi, makalesi reddedilen yazar da çoğu kez kabahati hakemlere yükler!)

Eskiden, arada sırada da olsa Milli Takımımız beklenmedik zaferler kazanırdı. Bundan 50 yıl kadar önce Kocsis ve Puşkaş gibi efsanevi futbolculardan oluşan Macar Milli Takımı o zamana kadar kendi sahasında hiç yenilmemiş İngiliz Milli Takımını kraliçenin gözü önünde hezimet uğratmış (yanılmıyorsam 6-3 lük bir skorla); ama biz aynı takımı İstanbul'da 3-1 yenmiştik. Yıllar öncesi tıpkı Emre gibi,

Okan'ın bugün yaptığı gibi 30-40 yıl önce-
sinde de Lefter ve Can gibi iki Fenerli, Av-
rupa takımlarınca transfer edilmişlerdi.
Ama bu başarılar istisnaydı. Futbolumu-
zun genel anlamda uluslararası yüksek bir
standartı tutturması, -bir Fenerbahçeli
için bunu söylemek biraz güç oluyor- Fatih
Terim'in kumandasındaki Galatasaray'ın,
futbolun bir çeşit Nobel'i sayılabilecek Av-
rupa Kulüpler Kupası'nı kazanmasıyla
mümkün olmuştur. Hepinizin de bildiği gi-
bi Şenol Güneş'in yönettiği Milli Takımımı-
zın son şampiyonadaki zaferleri, bu tür
başarıların geçici olmadığını bütün dünya-
ya gösterdi. Denizlispor'un son aylarda
Avrupa kulüplerine karşı kazandığı zafer-
ler de bu başarıların sadece bir iki büyük
takımla sınırlı olmadığını kanıtladı.

Şimdi sorumuza geri dönelim: Neden
futboldaki başarıyı bilimde gösteremiyoruz?
Aslında bundan 10 veya 15 yıl önce
40'larda seyrederken 22'nci sıraya çıkma-
mız az buz bir başarı değil; ama bu tırma-
nış tabii ki futboldaki ilerlemeyle eşdeğer
değil. Neden geri olduğumuz sorusunu bi-
limcilere yöneltirseniz; alacağınız standard
yanıt maaşların az olduğu ve deney yapıla-
bilmesi için gerekli laboratuvar, alet ve
edavatın yetersiz olduğudur. Maalesef bu
iddialar, ancak bir dereceye kadar geçerli-
dir. Aslında son zamlar, projeden yapılan
ödemeler, ek ders ücretleri, danışmanlık,
ucuz lojman kiralari gibi etkenleri göz
önüne alırsak, üst düzey öğretim üyeleri-
nin mali durumları sanıldığı gibi fena de-
ğil. Akli başında hiç bir biliminsanı, bu
mesleğe zaten zengin olmak için girmez.
Aynı şekilde, bazı üniversitelerimizde rast-
layacağınız alet edavatı, sayılı Amerikan
üniversitelerinde bile zor görürsünüz.
(Fazla aşinalığımız olmadığı için bu yazı-
mızda teorik bilimlere fazla girmeyeceğiz;
ama bildiğimiz kadarıyla teorisyenler ka-
lem ve kağıttan başka malzemeye zaten
gerek duymazlar. Örneğin, Einstein görelilik
teorilerini patent ofisinde memur ola-
rak çalışırken geliştirdi). Bu şikayetlerde
gerçek payı olduğunu kabul etsek bile, bu
gerçekler 22'nci sırada olmamızı açıklaya-
cak kadar kuvvetli değil.

Sanırım biz bilimcilerin futbolculardan
öğrenip kendi sahamızda uygulayabilece-
ğimiz çok şeyler var. Bir iki örnek vererek
bu noktayı aydınlatalım: Fenerbahçe yöne-
ticileri, neden Lorant'ı tekrar Almanya'ya
geri gönderdiler? Kazanamadığı için. Ta-
kımlar neden Hakan Şükür'ü transfer et-
mek için yarışmıyorlar? Çünkü şu günler-
de Hakan formda değil de ondan. Çok

zengin bir iş adamı Şenol Güneş'i telefon-
da arayıp "Yahu Şenol, bizim yeğen spor
akademisini yeni bitirdi şunu Milli Takım'a
aliver" derse, yeğenin takımında oynama
şansı sizce ne olur? Sözün gelişi, diyelim
Şenol Bey böyle bir isteği yerine getirdi; o
zaman gazetelerde çıkacak yaygaranın so-
nu gelir mi?

Bizde bilimsel araştırmalar bir iki istisna
dışında, örneğin TÜBİTAK'ın Gebze'deki
Marmara Araştırma Enstitüsü ve üniversi-
telerde yapılıyor. Ben, özellikle genç okuyucularımıza garanti ederim ki, bizim üniversitelerimizde de dünya çapında biliminsanları var; ama bunlar çoğunlukta değil. Bunun en büyük nedeni, futbol takımlarında oyuncu seçmede gördüğümüz titizliği çoğu üniversitelerimizde görmüyoruz. Yardımcı doçentlikten, doçentliğe; oradan da profesörlüğe atlayabilmek için belirli sayıda makale yayınlamak gerekiyor. Mahalle takımında oynayan bir insanın Milli Takım'a çağırılmasını düşünemezsiniz; ama doçentliği bile hak etmeyen birisinin profesörlüğe atanması, bizde rastlanmayan bir olay değil. Bunun da belki de en önemli nedeni Hıncal Uluç, Erman Toroğlu gibi futbol eleştirmenlerinin, bilimsel tartışmalarının bulunmamasıdır. Ama bilimin ilerlemesi açısından asıl problem, "oyuncumuz" profesör olunca başlıyor. Ne garip değil mi? Bizim üniversitelerimizdeki profesör arkadaşlarımızın "takımda" kalabilmek için araştırma yapmaları gerekmiyor. Yani "oyuncumuz", en verimli olacağı bir zamanda sırt üstü yatmayı tercih ederse, takımdan atılmak bir yana, diğer devlet memurları gibi her yıl maaşı artmaya devam ediyor.

Şimdi oyunun çok iyi oynandığı üniver-
sitelerden biri olan California Üniversite-
si'ne bir göz atalım. Orada da profesörlüğü
garantileyen bir bilim adamı, isterse yayın
yapmadan işine devam edebilir ve ahlaki ve
hukuki problemlerin dışında işinden atılamaz.
Ama orada profesörlüğün, tam rakam aklımda
yok, 6 veya 7 derecesi var ve bizdekinin aksine
bu basamaklar, ancak yayın yapılarak aşı-
lıyor. Çok daha önemlisi, 7'ci dereceye ulaşmış
bir hocanın maaşı birinci derecedekine göre
nereye iki misli. Gel de üretme!

Başka problemlerimiz de var. Başarının
olmazsa olmaz koşulu güvendir. Arif, maça
çıkılmadan önce "Benim bu savunmayı çalı-
mlasam bile, böyle bir kaleciye gol atabilmem
mümkün değil" veya Rüştü "Bu adam bana ne
zaman isterse gol atabilir" diye düşünürse
acaba o maçın sonucu ne olur dersiniz? Genç
biliminsanlarımız için

de güven çok önemlidir. Onlara da bu gü-
veni aşılayacak, örnek olacak ağabey ve
ablalara gerek var. Kendisi üretmeyen bir
hoca, nasıl olur da genç bir yeteneğe ör-
nek olabilir?

Çok daha önemli bir problem, üniversi-
telerimizde sık sık rastlanan "akraba evliliği".
Futbol takımları, yerli yabancı farkı gözetmeden
her yerden oyuncu alırken, özellikle devlet
üniversitelerimizdeki "akraba" evliliği trajik
boyutlara ulaşıyor. Ne kadar açık fikirli olursa
olsunlar, bizler nasıl annelerimizin gözünde
daima çocuk olarak kalırsak, genç doçent ve
profesörler de hocalarının gözünde daima
öğrenci olarak kalır. Bu durum doğal olarak
kendine özgü idari sorunlar yaratacağı gibi,
genç yeteneklerin yeni fikirlere, yeni para-
digmalara ısınmasını büyük ölçüde engeller
(gençlere ne kadar önem verdiğimizizin en
acıklı göstergesi, geçen hükümetin profesör ve
birinci derecedeki doçentlere oldukça yüksek
zam yapıp, üretmesini beklediği genç öğretim
üyelerini iska geçmesi). Ben uzun yıllar geçirdiğim
ABD'de aynı üniversitede lisans, yüksek lisans,
doktora yaptıktan sonra, yine aynı yerde ho-
calık yapan tek bir insana rastlamadım. Zaten
okuduğum Oregon Eyalet Üniversitesi'nde iki
diplomadan daha fazla alınmaz diye resmi bir
kural bile vardı.

Bütün bu anlattıklarımıza rağmen, ben
gelecek için gerçekten çok umutluyum. Ekoloji
ve çevre çok popüler konular olduğu için,
birçok okul ve üniversitede konuşma fırsatı
buldum. TED Koleji, Kalecik Meslek Okulu,
Boğaziçi Üniversitesi, Kara Harp Okulu, 9 Eylül
Üniversitesi, Bilkent, Uludağ Üniversitesi,
Mustafa Kemal Üniversitesi, İnönü Üniversitesi,
Hacettepe Hemşire Okulu, ziyaret ettiğim yerler
arasındaydı. Bu ziyaretler sırasında çok sayıda
hoca ve öğrenciyle sohbet etmek, onları
tanımak fırsatını buldum. Beni en çok şaşırtan
ve gururlandıran, bana yöneltilen soruların
kalitesiydi. Yetenek açısından, bizim çocuklarımızın
ABD'nin en iyi okullarında okuyanlardan hiç
bir eksiği yok. Şu anda dışarıda okuttuğumuz
onbinlerce öğrenciyi de unutmayalım; bu fakir
milletin büyük fedakarlıklarla okuttuğu bu gençler
döndüğünde, bilimsel transfer ister istemez,
daha adil, daha kaliteli olacak. Karamsarlığa
kapılmamıza hiç gerek yok. Kimbilir, belki
torunlarımız şöyle başlıklar gördüklerinde
hiç şaşırmayacaklar: "Bilkent, Hakem Yüzünden
Cambridge'e Bir Makaleyle Yenildi" ya da "Büyük
Zafer: ODTÜ Harvard'ı Hezimetle Uğrattı."